



RIIGIKOHUS



ÕIGUSTEABE OSAKOND

**Riigikohtu praktika tsiviilasjades
september – detsember 2014**

Aktuaalse praktika ülevaade

Maarja Aavik
kohtupraktika analüütik

Karolyn Krillo
kohtupraktika analüütik

Kristel Möller
peaspetsialist

Tartu

Jaanuvar 2015

Sisukord

1. STATISTILINE ÜLEVAADE.....	3
2. AKTUAALSE PRAKTIKA ÜLEVAADE.....	4
2.1. MATERIAALÕIGUS	4
2.1.1. Nõudeõigus ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga liituda lubamiseks ning ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniteenuse saamiseks (3-2-1-131-14).....	4
2.1.2. Kulutuste hüvitamise nõue korteriomaniku vastu ning korteriomaniku õigus tasaarvestada korteriühistu majandamiskulude nõudega oma võimalikke nõudeid nii korteriühistu kui ka korteriomanike vastu (3-2-1-61-14)	5
2.1.3. Vähemusaktsionäri õigus nõuda äriühingu kasumi jaotamist (3-2-1-89-14)	7
2.1.4. Seltsingu sätete kohaldamine abieluvälises kooselus elavate isikute suhtele (3-2-1-109-14).....	10
2.1.5. Õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise nõude aegumise katkemine (3-2-1-135-14).....	12
2.2. MENETLUSÕIGUS	13
2.2.1. Teistmine (3-2-2-2-14, 3-2-2-1-14).....	13
2.2.2. Vahekohtumenetlus (3-2-2-1-14).....	14
2.2.3. Maksekäsu kiirmenetlus (3-2-2-2-14)	14
2.2.4. Lepingulise esindaja kulude hüvitamine (3-2-1-77-14)	14
2.2.5. Puudutatud isiku ärakuulamine eestkoste seadmisel (3-2-1-127-14)	15

1. Statistiline ülevaade¹

01.09.2014 – 31.12.2014 saabus Riigikohtusse 414 menetlustaotlust tsiviilasjades. Neist 225 olid kassatsioonkaebused, 176 määruskaebused ja 13 teistmistaotlused. Riigikohtu tsiviilkolleegium vaatas antud perioodil läbi 335 menetlustaotlust, millest 192 oli kassatsioonkaebused, 125 määruskaebused ja 8 teistmistaotlused. Menetlusloa sai 84 taotlust, so 25% pöördumistest.

01.09.2014 – 31.12.2014 tegi Riigikohtu tsiviilkolleegium põhistatud lahendeid 71 tsiviilasjas, sealhulgas kolleegiumi kogu koosseisu poolt 2 tsiviilasjas.

Kassatsiooni korras edasikaevatud kohtulahend jäeti muutmata 12 korral. Kohtulahend tühistati ning asjas tehti uus lahend 6 korral. Kohtulahend tühistati ja asi saadeti läbivaatamiseks ringkonnakohtule 27 korral. Kohtulahend tühistati ja asi saadeti läbivaatamiseks esimese astme kohtule 12 korral. Ringkonnakohtu lahend tühistati ja jõustati esimese astme kohtu lahend 4 korral. Kohtulahendit muudeti 7 korral. Menetlus lõpetati 2 asjas. Läbi jäeti vaatamata 1 avaldus. Lahend tühistati materiaaloiguse normi ebaõige kohaldamise tõttu 14 korral. Lahend tühistati protsessioiguse normi ebaõige kohaldamise tõttu 17 korral. Lahend tühistati materiaaloiguse ja protsessioiguse normi ebaõige kohaldamise tõttu 17 korral.

Teemadest olid enim esindatud võlaõigus (31) ja perekonnaõigus (10). Järgnesid menetluskulud (7), tagamise ja täitmise seotud toimingud (8), äriõigus ja ühinguõigus (5), pankrotiõigus (5), tsiviilkohtumenetlus (3). Ühe lahendiga oli esindatud elamuõiguse asi.

Järgnevalt antakse ülevaade Riigikohtu tsiviilkolleegiumi poolt septembrist kuni detsembrini tehtud lahenditest, milles Riigikohus on andnud olulisemaid uudseid seisukohti õigusaktide tõlgendamisel. Seejuures tuleb silmas pidada, et **Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti vaid kohtulahendis**. Käesolevas ülevaates esitatu ei ole võrdsustatav Riigikohtu poolt lahendites väljendatud seisukohtadega.

¹ Statistilised andmed kajastavad ülevaate koostamise ajal andmebaasist nähtuvat hetkeseisu.

2. Aktuaalse praktika ülevaade

2.1. Materiaalõigus

2.1.1. Nõudeõigus ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga liituda lubamiseks ning ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniteenuse saamiseks (3-2-1-131-14)

Kolleegium märkis, et **mittetulundusühingu, mille kaudu osutatakse oma liikmetele ühisveevärgi- ja ühiskanalisatsiooniteenust, liikmeks olek ei ole samastatav ühisveevärgi- ja ühiskanalisatsiooniga liitumisega ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni seaduse (edaspidi ÜVVKS) § 5 mõttes.** Kinnistu omanik peab mittetulundusühinguga sõlmima ÜVVKS § 5 järgi liitumislepingu ja maksma liitumistasu, et oleks võimalik kohustada mittetulundusühingut sõlmima kinnistu omanikuga ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniteenuse lepingut.²

Kolleegium viitas alates 01.11.2010 kehtiva ÜVVKS § 7 lg-le 5 ning rõhutas, et selleks, et **isiku, kes ei ole määratud vee-ettevõtjaks ÜVVKS-is sätestatud korras, suhtes kohaldusid ÜVVKS-s vee-ettevõtja kohta sätestatud nõuded ja kohustused,** peab olema täidetud kaks tingimust: 1) isiku tegevus vastab ÜVVKS § 7 lg-s 1 sätestatule; 2) isiku omandis või valduses on veevõrk või kanalisatsioon, mis vastab ÜVVKS § 2 lg-s 1 nimetatud ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni määratlusele.³

Kolleegium märkis, et **tulenevalt ÜVVKS §-st 5 on ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni omanikul või valdajal seadusest tulenev kohustus kinnistu omanikuga liitumisleping sõlmida.**⁴ Samas tuleb arvestada ka sellega, et ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni omanikul või valdajal on ÜVVKS § 6 lg 1 järgi õigus võtta ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni liitujalt põhjendatud liitumistasu kohaliku omavalitsuse volikogu kehtestatud korras ja tingimustel.⁵ Kolleegium tõi välja, et kuigi mittetulundusühingu juhatuse kehtestas kinnistute omanikele, kes ei tasunud võlgnevusi, tehnovõrkudega liitumise tasu, ei saa seda pidada automaatselt põhjendatud liitumistasuks ÜVVKS § 6 lg 1 mõttes. **Mittetulundusühingu juhatuse kehtestatud tasud saavad olla vaid orientiiriks, kui kohus hindab liitumistasu suuruse põhjendatust.** Kolleegium selgitas, et hea usu põhimõttest tuleneb, et **kinnistu omaniku poolt tasumisele kuuluva liitumistasu suuruse kindlaksmääramisel tuleb arvestada, kas ja kui suures ulatuses on kinnistu omanik ja kinnistu eelmine omanik mittetulundusühingu liikme kohustusi täites ühel või teisel viisil mittetulundusühingule makseid tehes panustanud raha mittetulundusühingu ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni väljaehitamisse.**⁶

Nimetatud lahendile kirjutas eriarvamuse riigikohtunik Henn Jõks.⁷

² RKTko 3-2-1-131-14 p 18.

³ RKTko 3-2-1-131-14 p 20.

⁴ RKTko 3-2-1-131-14 p 20.

⁵ RKTko 3-2-1-131-14 p 20.

⁶ RKTko 3-2-1-131-14 p 19.

⁷ Vt lähemalt Henn Jõksi eriarvamus RKTko-le 3-2-1-131-14.

2.1.2. Kulutuste hüvitamise nõue korteriomaniku vastu ning korteriomaniku õigus tasaarvestada korteriühistu majandamiskulude nõudega oma võimalikke nõudeid nii korteriühistu kui ka korteriomanike vastu (3-2-1-61-14)

Asja läbivaatamisel Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kolmeliikmelises koosseisus tekkisid põhimõttelist laadi eriarvamused küsimuses, **kas korteriomanikul on võimalik korteriühistu nõue tema vastu tasaarvestada oma nõudega teiste korteriomanike vastu.** Seetõttu anti asi lahendada Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kogu koosseisule.

Asjaolude kohaselt nõudis korteriühistu korteriomanikult tasumata kommunaalmakseid, samuti viivist. Korteriomanik keeldus arveid tasumast, kuna tema arvates olid arved teatud ulatuses esitatud õigusliku aluseta ning teatud ulatuses tasaarvestas korteriomanik korteriühistu nõude oma nõudega elamu katuse rekonstrueerimiseks tehtud kulutuste hüvitamiseks.

Kolleegium märkis, et elamu kaasomandiosale tehtud kulutuste hüvitamist võivad eri isikud korteriomanikult nõuda erineval õiguslikul alusel. **Kui tegu on vajalike kulutustega tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi TsÜS) § 63 p 1 mõttes, tuleneb teistele korteriomanikele (kaasomanikele) korteriomandiseaduse (edaspidi KOS) § 15 lg-st 2 ja asjaõigusseaduse (edaspidi AÕS) § 72 lg-st 4 kohustus need kulud ühiselt hüvitada kulutusi teinud korteriomanikule (kaasomanikule) sõltumata oma nõusolekust kulutuste tegemiseks. Muude elamule tehtud kulutuste hüvitamist võib korteriomanikult kui korteriühistu liikmelt nõuda korteriühistu, kui korteriomanik on kulutuste tegemisega nõustunud või kui tegu on korteriühistuseaduses (edaspidi KÜS) §-s 15¹ nimetatud majandamiskuludega, mille kandmine on otsustatud korteriühistu liikmete üldkoosoleku kehtiva ja KÜS § 13 lg 4 järgi kõigile korteriühistu liikmetele kohustusliku otsusega.⁸**

Kolleegium tõi välja, et kaasomandi eseme säilitamiseks vajalike kulutuste tegemiseks ei ole vaja korteriühistu otsust ega ka korteriomanike kokkulepet, vaid need kulud saab kõigi korteriomanike ühisel arvel KOS § 15 lg 2 alusel teha iga korteriomanik, samuti korteriühistu, juhatuse otsusel. Siiski ka vajalike kulutuste tegemisel tuleb lähtuda eelkõige korteriomanike huvidest ja vältida põhjendamatute kulude tegemist.⁹ Kolleegium viitas oma varasemale lahendile¹⁰ ning kordas, et korteriühistu üldkoosoleku pädevuses olevate majandamiskulude tegemise saab mh heaks kiita üldkoosoleku otsusega majandustegevuse aastakava vastuvõtmisel.¹¹

Kolleegium kordas varasemalt¹² väljendatud seisukohta, et **amortiseerunud küttesüsteemi vahetamist** saab vähemalt üldjuhul lugeda vajalikuks kulutuseks TsÜS § 63 p 1 mõttes. Lisaks selgitas kolleegium, et korteriomanik **ei vabane elamu küttekulude ega muude kommunaalkulude kandmise kohustusest** võrdeliselt kaasomandiosaga kui kaasomandiga seotud kohustusest ainuüksi **põhjusel, et neid kulutusi nõutakse aja eest, kui tema korteril puudus soojustatud katus ja see ei olnud sihipäraselt kasutatav või kui ta oli korteri keskküttesüsteemist välja lülitanud.** Kui korterit tegelikult ei köeta või ei saa korteriomanik

⁸ RKTko 3-2-1-61-14 p 16.

⁹ RKTko 3-2-1-61-14 p 19.

¹⁰ RKTko 3-2-1-89-13 p 11.

¹¹ RKTko 3-2-1-61-14 p 18.

¹² RKTko 3-2-1-116-11 p 33.

kasutada muid kommunaalteenuseid, mille eest talt raha nõutakse, **võib tal olla kuni takistuse kõrvaldamiseni õigus võlaõigusseaduse (edaspidi VÕS) § 110 või 111 alusel keelduda maksmisest, kui takistuse põhjuseks on teiste korteriomaniike või valitseja või korteriühistu kohustuste rikkumine.** Kohustuse rikkumise korral võib korteriomaniikul olla ka kahju hüvitamise nõue, mille ta saab kommunaalkulunõudega tasaarvestada.¹³

Kolleegium rõhutas ka, et korteriühistu liige **ei vabane elamu renoveerimiskrediidi** maksmise kohustusest ainuüksi põhjusel, et krediidiga finantseeritud tööd võivad olla tehtud ebakvaliteetselt.¹⁴ Lisaks märkis kolleegium, et korteriomaniik **ei vabane haldusteenuse ega raamatupidamisteenuse eest kulude kandmise kohustusest** ainuüksi põhjusel, et teenused võisid olla ebakvaliteetsed.¹⁵ Samuti viitas kolleegium varasemale seisukohale¹⁶, et **korteriühistu õigusabikulud** võivad olla majandamiskuludeks KÜS § 15¹ mõttes, hõlmates mh kulusid, mis tekivad korteriühistu tegevuse tõttu korteriühistu ja tema liikmete vahelises kohtuvaidluses õigusabi teenuse kasutamise tõttu. Kui aga õigusabikulud on vähemasti mingis osas tekkinud hageja vaidlusest kostjaga, on nende kostjapoolne hüvitamine majandamiskuludena KOS § 13 lg-te 1 ja 2 alusel välistatud.¹⁷

Pooled ei vaielnud selle üle, et korteriomaniik tegi elamu katuse renoveerimiseks kulutusi. Vaieldi selle üle, kas tegu oli vajalike kulutustega ning kas ja kelle vastu sai korteriomaniik võimaliku hüvitusnõude esitada. Kolleegium oli seisukohal, et **korteriomaniiku tegevus katuse renoveerimisel võis anda talle teiste korteriomaniike vastu kulutuste hüvitamise nõude kas KOS § 15 lg 2/AÕS § 72 lg 4 alusel (kui tegemist on vajalike kulutustega TsÜS § 63 p 1 mõttes) või käsundita asjaajamise sätete alusel, VÕS § 1018, § 1023 lg 1.** Kuigi korteriomaniik võis renoveerimise korraldamisega ajada ka enda asju, välistab see tema nõude teiste korteriomaniike vastu üksnes tema kaasomandiosale langevas osas.¹⁸

Kolleegium viitas oma varasemale lahendile¹⁹ ning oli seisukohal, et esitatud asjaoludel oli **võimalik ka maja haldava korteriühistu vastutus oma kohustuste rikkumise eest.**²⁰ Korteriomaniik võib KOS § 15 lg 5 järgi nii valitsejalt kui ka korteriühistult nõuda, et korteriomandi eset valitsetakse korteriomaniike kokkulepete ja otsuste kohaselt või kui need puuduvad, siis korteriomaniike huvidest lähtudes. Eelkõige käsitatakse kolleegiumi hinnangul korteriomaniike huvidele vastava valitsemisena KOS § 15 lg 6 järgi mh korrapärast kaasomandi eseme korrashoidmist, kohase suurusega remondifondi kogumist ja majanduskava koostamist. Need on korteriühistu ülesanded, ühistuta majas valitseja ülesanded, seega ka kohustused. **Nõude aluseks saab olla VÕS § 115 lg 1.**²¹ Nõudest tuleb VÕS § 127 lg 5 alusel maha arvata korteriomaniiku osa korteriühistu kulude kandmisel. Lisaks märkis kolleegium, et ei olnud välistatud, et korteriomaniik sai korteriühistu nõude VÕS § 197 lg 1 alusel tasaarvestada.²²

Kolleegium oli seisukohal, et **korteriomaniikul on võimalik tasaarvestuseks korteriühistu (või valitseja) majandamiskulude nõudega kasutada lisaks võimalikele nõuetele**

¹³ RKTko 3-2-1-61-14 p 23.

¹⁴ RKTko 3-2-1-61-14 p 24.

¹⁵ RKTko 3-2-1-61-14 p 25.

¹⁶ RKTko 3-2-1-89-13 p-d 11, 14.

¹⁷ RKTko 3-2-1-61-14 p 20.

¹⁸ RKTko 3-2-1-61-14 p-d 28-29.

¹⁹ RKTko 3-2-1-129-13 p 28.

²⁰ RKTko 3-2-1-61-14 p 30.

²¹ RKTko 3-2-1-61-14 p 30.

²² RKTko 3-2-1-61-14 p 31.

korteriühistu vastu ka võimalikke nõudeid korteriomanike kui korteriühistu liikmete vastu, mis põhinevad KOS § 15 lg-1 2/AÕS § 72 lg-1 4, VÕS §-l 1018, § 1023 lg-1 1. Nõudest tuleb maha arvata korteriomaniiku kui kaasomaniiku enda proportsionaalne osa kulutustes. Kolleegiumi arvates sai **korteriomaniiku õigust tasaarvestada korteriühistu majandamiskulude nõudega oma nõudeid teiste kaasomaniike vastu järeldada, kohaldades analoogia alusel VÕS § 171 lg-t 3 ja § 173 lg-t 2.** Eelnev ei tähenda, et korteriomaniik saaks korteriühistu vastu esitada nõuet, mis tal on teiste korteriomaniike vastu, muul viisil, st nõudes täitmist või kulutuste hüvitamist.²³ Täiendavat korteriomaniike otsust kulude ühiseks kandmiseks vajalike kulude tasaarvestuse kehtivuse korral vaja ei ole.²⁴

2.1.3. Vähemusaktsionäri õigus nõuda äriühingu kasumi jaotamist (3-2-1-89-14)

Tsiviilasjas oli vaidlus selle üle, **kas püsivalt kasumis olevas aktsiaseltsis on enamusaktsionäridel kohustus võtta vastu otsus jaotada kasumit, kui vähemusaktsionärid seda soovivad.**

Aktsionäri dividendinõude aluse sätestab äriseadustik (edaspidi ÄS) § 279 lg 1. Kolleegium rõhutas, et eeltoodust nähtub, et **seaduse järgi on aktsiaseltsil kohustus maksta aktsionäridele dividendi vaid juhul, kui üldkoosolek on sellise otsuse vastu võtnud.**²⁵ Kolleegium märkis, et dividendi maksmise otsustamiseks seadus suurema häälteenamuse nõuet ette ei näe, seega **võetakse kasumi jaotamise otsus vastu lihthäälteenamusega** (eeldusel, et aktsiaseltsi põhikirjas ei ole sätestatud suurema häälteenamuse nõuet).²⁶

Kolleegium tõi välja, et üldisest hea usu põhimõttest ei saa reeglina tuleneda otseseid kohustamisnõudeid. **Seadusandja ei ole andnud vähemusaktsionäridele tulenevalt aktsiaseltsi majanduslikust seisundist õigust nõuda, et enamusaktsionärid võtaksid vastu otsuse kasumit jaotada.** Dividendi maksmisel on otsustusõigus enamikku hääli omavatel aktsionäridel ning nad on oma tahte kujundamisel ja hääletamisel vabad.²⁷

Kolleegium viitas, et äriseadustiku muutmise seaduse eelnõus kaaluti väikeaktsionäride kaitse eesmärgil ÄS § 276 lg 1 täiendamist järgnevate lausetega: "Aktsiaselts peab aktsionäridele välja maksuma vähemalt poole summast, mida võib aktsionäride vahel kasumina jaotada. Üldkoosoleku otsusega, mille poolt on antud vähemalt 3/4 üldkoosolekul esindatud häälest, võib kasumi jaotamise välistada või seda piirata.", kuid muudatusettepanekut ei võetud vastu.²⁸ Kolleegium leidis, et eeltoodu viitab seadusandja teadlikule kaalumisele vähemusaktsionäride õiguste kujundamisel. **Tegemist ei ole lüngaga seaduses, mida saaks täita kohtulahendiga, kasutades hea usu põhimõtet kui üldklauslit. Väikeaktsionäril, kes soovib saada aktsiaseltsist kasumit, ei ole võimalik nõuda äriühingult hea usu põhimõttele tuginedes dividendi maksmise otsuse vastuvõtmist.**²⁹

Kolleegium selgitas, et **õiguste kuritarvitamise tõkestamiseks ja teiste arvel ebaausate eeliste saavutamise eesmärgil tehtud otsuste vaidlustamiseks näeb TsÜS § 38 lg 1 teine**

²³ RKTko 3-2-1-61-14 p 32.

²⁴ RKTko 3-2-1-61-14 p 33.

²⁵ RKTko 3-2-1-89-14 p 23.

²⁶ RKTko 3-2-1-89-14 p 19.

²⁷ RKTko 3-2-1-89-14 p 22.

²⁸ RKTko 3-2-1-89-14 p 24.

²⁹ RKTko 3-2-1-89-14 p 25.

lause ette eraldi õiguskaitsevahendi.³⁰ TsÜS § 38 lg 1 teine lause sätestab, et juriidilise isiku organi otsuse kehtetuks tunnistamist võib nõuda ka juhul, kui juriidilise isiku osanik, aktsionär või liige kasutas otsuse tegemisel hääleõigust selleks, et omandada enda või kolmanda isiku kasuks eeliseid juriidilise isiku või teiste osanike, aktsionäride või liikmete kahjuks, ja otsus võimaldab seda eesmärki saavutada. See säte kehtib üldnormina ka aktsiaseltsi üldkoosoleku otsuste vaidlustamisel ja selle eesmärgiks on muu hulgas ka vähemuse kaitse enamuse kuritarvituste vastu.³¹ Kolleegium oli seisukohal, et **olukorras, kus enamusaktsionärid soovivad kasumit mitte jaotada, ei saa rääkida sellest, et enamusaktsionärid omandaksid vastuvõetud otsusega eeliseid enda või kolmanda isiku kasuks. Seega TsÜS § 38 lg 1 ei kohaldu.**³²

Aktsionäride üldkoosoleku otsuse kehtetuks tunnistamist ei saa nõuda, tuginedes vaid TsÜS §-le 32 ja § 138 lg-le 2. ÄS § 301¹ lg 1 näeb ette juhtumid, kui aktsionäride üldkoosoleku otsus on tühine.³³ Muu hulgas on otsus ÄS § 301¹ lg 1 p 2 järgi tühine siis, kui see on vastuolus heade kommetega. Vastuolu hea usu põhimõttega aga ei too kolleegiumi arvates kaasa võimalust tunnistada otsust kehtetuks ÄS § 302 lg 1 alusel kui seadusega vastuolus olevat otsust. Enamuse häältega vastuvõetud otsus, mis ei ole vastuolus ühegi konkreetse õigusnormiga, ei ole vastuolus seadusega, kui seadus võimaldab enamuse häältega sellise otsuse vastuvõtmist ja ei esine TsÜS § 38 lg 1 teises lauses sätestatud eeldusi.³⁴

Seoses vähemusaktsionäri nõudega tuvastada, et üldkoosolekul võeti vastu protokolliga kantuga võrreldes teistsugune otsus, kordas kolleegium varasemas praktikas³⁵ väljendatud seisukohta, et **üldkoosoleku otsust saab vaidlustada põhjendusega, et hääled on antud mingit seaduses sätestatud keeldu rikkudes, üksnes otsuse kehtetuks tunnistamise kaudu ÄS § 302 lg 1 alusel. Sellises olukorras ei ole kohaseks õiguskaitsevahendiks nõue, millega palutakse tuvastada vastupidise sisuga otsuse vastuvõtmine.** Ka näiteks olukorras, kus on rikutud ÄS §-st 272 tulenevat aktsionäride võrdse kohtlemise põhimõtet, saab otsuse sellise rikkumise tõttu üksnes kehtetuks tunnistada.³⁶

Kolleegium oli seisukohal, et **iseenesest võib aktsionäridevahelisest võlasuhtest tuleneda kohustus hääletada üldkoosolekul teatud kindlal viisil** ja TsÜS §-st 32 võib aktsionäridele tuleneda õigus nõuda ülejäänud aktsionäridelt kindla sisuga tahteavalduse andmist ja selle asendamist kohtuotsusega TsÜS § 68 lg 5 järgi. Seda saab aga nõuda vaid erandjuhtudel, kui on võimalik määrata kindlaks sellise tahteavalduse täpne sisu. Tahteavalduste sellist asendamist on võimalik nõuda eelkõige juhul, kui seaduses või põhikirjas on sätestatud aktsionäri selge kohustus hääletada teatud kindlal viisil selgelt määratletud otsuse poolt.³⁷ Kolleegium viitas, et varasemas praktikas³⁸ on leitud, et osanikule **võib TsÜS §-s 32 väljendatud hea usu põhimõttest tuleneda kohustus mitte kahjustada ühingut, mille väljendusena võib ta olla kohustatud hääletama n-ö patiseisust väljatulemiseks vajalike otsuste poolt.** Selline hääletamiskohustus on suunatud eelkõige ühingu huvide tagamisele ja selle vältimisele, et ühingu osanike erimeelsuste tõttu kaotaks tegutsemisvõime. **Kasumi**

³⁰ RKTCo 3-2-1-89-14 p 29.

³¹ RKTCo 3-2-1-89-14 p 29.

³² RKTCo 3-2-1-89-14 p 30.

³³ RKTCo 3-2-1-89-14 p 31.

³⁴ RKTCo 3-2-1-89-14 p 31.

³⁵ RKTCo 3-2-1-55-14 p 23.

³⁶ RKTCo 3-2-1-89-14 p 33.

³⁷ RKTCo 3-2-1-89-14 p 35.

³⁸ RKTCo 3-2-1-97-11 p 35.

jaotamise otsustamisel on tegemist põhimõtteliselt teistsuguse olukorraga, sest kaalumisel ei ole aktsionäri soov hääletada teatud viisil, millele vastab vajadus vältida äriühingu kahjustamist ja tagada tema jätkuvus. Selle asemel kaalutakse ühelt poolt aktsiaseltsi (ja võimalik, et ka enamusaktsionäri) huvi investeerida või reserve koguda ja vähemusaktsionäri huvi dividendi saada.³⁹ Kolleegium selgitas, et kuna enamusaktsionärile ei tulene seadusest kohustust hääletada dividendi maksmise poolt, siis ei kuulunud rahuldamisele ka vähemusaktsionäri nõue tuvastada, et enamusaktsionärid olid vaidlusalusel üldkoosolekul kohustatud hääletama kasumi jaotamise otsuse poolt, ja asendada nende hääled kui tahteavaldused kohtuotsusega.⁴⁰

Lisaks märkis kolleegium, et **kohtuotsus ei saa asendada aktsionäride tahteavaldusi tagasiulatavalt, kuna sel juhul puuduks aktsiaseltsides varem vastuvõetud otsuste suhtes õiguskindlus.** Ühinguõiguses on otsuste vaidlustamise tähtsajad üldjuhul lühikesed ja õiguskaitsevahendid selgelt kindaks määratud.⁴¹ Kui kahjustatud aktsionär saaks teatud viisil hääletamise kohustusest tuletatud tahteavalduse asendamise nõuet esitada ja selle kaudu saavutada protokollis kantud otsusega võrreldes teistsuguse otsuse vastuvõtmise veel mitu aastat pärast üldkoosoleku toimumist, ei oleks tagatud aktsiaseltsi teiste aktsionäride, juhatuse ja nõukogu liikmete, võlausaldajate ja teiste sidusgruppide huvide kaitse.⁴²

Kolleegium viitas oma varasemale lahendile⁴³ ning selgitas, et **dividendi maksmata jätmisega tekitatud kahju hüvitamise** nõude aluseks saab olla **VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 289 lg 1.**⁴⁴ Lisaks on aktsionäril võimalik esitada **nõue teiste aktsionäride vastu ka VÕS § 1043 alusel** ja nõuda õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamist eelkõige **seadusest tuleneva kohustuse rikkumise** korral (VÕS § 1045 lg 1 p 7) või **heade kommete vastase tahtliku käitumise korral** (VÕS § 1045 lg 1 p 8). Mõlemad nõuded on VÕS § 1044 lg 1 järgi võimalik esitada ka koos VÕS § 115 lg-st 1 ja ÄS § 289 lg-st 1 tuleneva kahju hüvitamise nõudega.⁴⁵

Kolleegium selgitas, et VÕS § 115 lg 1 järgi peab aktsionär, kelle vastu selline kahju hüvitamise nõue esitatakse, olema rikkunud mingit oma kohustust teiste aktsionäride suhtes. ÄS § 289 lg 1 järgi peab ta olema tekitanud kahju süüliselt ja VÕS § 1043 ja § 1045 lg 1 p-de 7 ja 8 järgi peab selline aktsionär olema kas rikkunud seadusest tulenevat kohustust või käitunud tahtlikult heade kommete vastaselt. **Kuna enamusaktsionärile ei tulene seadusest kohustust hääletada kasumi jaotamise otsuse poolt isegi mitte juhul, kui aktsiaseltsi majanduslik seis võimaldaks kasumit jaotada, siis ei rikkunud enamusaktsionärid ei seadusest ega aktsionäridevahelisest võlasuhtest tulenevat kohustust. Samuti ei olnud kohtute tuvastatud asjaoludel tegu heade kommete vastase tahtliku käitumisega.**⁴⁶

Kolleegium viitas, et on varem⁴⁷ küll leidnud, et väikeaktsionäridel on õigus **kasumi jaotamisest pahatahtliku hoidumise korral** ehk kasumi ärajuhtimise korral **nõuda**

³⁹ RKTCo 3-2-1-89-14 p 36.

⁴⁰ RKTCo 3-2-1-89-14 p 37.

⁴¹ RKTCo 3-2-1-89-14 p 38.

⁴² RKTCo 3-2-1-89-14 p 39.

⁴³ RKTCo 3-2-1-7-10 p 31.

⁴⁴ RKTCo 3-2-1-89-14 p 44.

⁴⁵ RKTCo 3-2-1-89-14 p 44.

⁴⁶ RKTCo 3-2-1-89-14 p 45.

⁴⁷ RKTCo 3-2-1-145-04 p 30.

suuraksionärit ÄS § 289 lg 1 järgi tekitatud kahju (näiteks saamata jäänud dividend) hüvitamist, kuid selleks peab olema selgelt tuvastatud kasumi jaotamata jätmise pahatahtlik eesmärk ja eesmärk suunata kasum muul viisil otse enamusaksionäri käsutusse. Kasumi jäämine aktsiaseltsi käsutusse kas investeerimisvajadusteks või reservina ei ole käsitatav kasumi pahatahtliku kõrvalejuhtimisena.⁴⁸

2.1.4. Seltsingu sätete kohaldamine abieluvälises kooselus elavate isikute suhtele (3-2-1-109-14)

Tsiviilasjas oli **vaidlus abieluvälises kooselus elavate isikute suhetele seltsingu sätete kohaldamise võimaluse ja ulatuse üle**. Isikud elasid vabaabielulises suhtes, pärast laste sündi osteti ühiselt kinnistu, seejärel abielluti ning mõne aja pärast lahutati.

Kolleegium selgitas, et **ainuüksi isikute abieluväline kooselu kolleegiumi arvates seltsingu kriteeriumitele ei vasta**. Sellest ei teki isikutele siduvaid kohustusi, st võlasuhet VÕS § 2 mõttes. Sellise kooselu puhul ei ole vähemasti eelduslikult tegu ka võlaõigusliku lepinguga VÕS § 8 lg 1 mõttes, mis eeldab poolte ühist taht õiguslikult siduvalt kohustuda midagi tegema või tegemata jätma. **Seltsingu sätete laiendava või perekonnaseaduse analoogia alusel kohaldamise kaudu ei tohiks jõuda tagajärgedeni, milles isikud ei ole kokku leppinud ja mida ei saa eeldada nende ühise tegeliku tahtena.**⁴⁹ Kolleegium märkis, et **seltsingu sätete kohaldamist ei õigusta ka ainuüksi see, et pooled on lisaks kooselule korraldanud ühise majapidamise**. Ei saa eeldada, et ühist majapidamist korraldades on poolte tahteks teha seda seltsingu juhtimise ja aruandluse ning kasumi jaotamise ja kahjumi katmise sätete alusel.⁵⁰

Kolleegium oli seisukohal, et eelnev ei tähenda, et abieluvälises kooselus elavad isikud ei saaks seltsingulepingut üldse sõlmida. Kolleegium viitas varasemale lahendile⁵¹, mille kohaselt ka abikaasadel võib olla omavahel nõudeid lepingute alusel, mh seltsingulepingu alusel, kui see ei ole vastuolus abikaasade varasuhetega. Seltsingusuhte võimalikkust abieluvälise kooselu poolte vahel on kolleegium tunnustanud varasemas otsuses⁵² seltsingulepingu regulatsioonile sarnast Eesti NSV tsiviilkoodeksi § 438 lg 1 järgset ühise tegutsemise lepingu regulatsiooni kohaldades.⁵³

Kolleegium selgitas, et **abieluväline kooselu ei muuda iseenesest poolte omandisuhteid**. Kooselu ajal omandatud asjad omandatakse asjaõiguse üldreeglite järgi - kas kummagi poole ainuomandisse või kaasomandisse. **Seltsingulepingu olemasolul lähevad selle alusel tehtud panused ja seltsingu jaoks omandatud vara seltsinguvarana VÕS § 589 lg 1 järgi seltsinglaste ühisomandisse**. Ühisvara ei ole aga seltsingu vältimatu tunnus. Kolleegium kordas varasemat seisukohta⁵⁴, et seltsingulepingu pooled võivad kokku leppida, et vara omandatakse asjaõiguslikult nende kaasomandisse või ka ühe poole ainuomandisse, see ei

⁴⁸ RKTko 3-2-1-89-14 p 46.

⁴⁹ RKTko 3-2-1-109-14 p 14.

⁵⁰ RKTko 3-2-1-109-14 p 15.

⁵¹ RKTkm 3-2-1-193-13 p 11.

⁵² RKTko 3-2-1-142-05 p 13.

⁵³ RKTko 3-2-1-109-14 p 16.

⁵⁴ RKTko 3-2-1-128-11 p 20.

välista seltsingu sätete kohaldamist. Sel juhul võib olla sõlmitud kokkulepe kasutada vara seltsingu eesmärgil, st majanduslikus mõttes ühisvarana.⁵⁵

Kolleegium oli seisukohal, et **abieluvälise kooselu lõppemisel ei peaks toimuma kõikehõlmav likvideerimismenetlus panuste tagastamise ja kogu seltsingusse soetatud vara jaotamisega**, nagu see on ette nähtud VÕS §-des 603 ja 604. Selline varasuhte likvideerimine võiks tähendada veel ulatuslikumat tagasitõitmist kui ühisvara jagamine abielu lahutamise korral. Selline tagajärg oleks abieluvälise kooselu puhul ilmselgelt ebaõige.⁵⁶ Kolleegium tõi välja, et seltsingu **likvideerimise sätete kohaldamine ei saa viia ühisvara osas ulatuslikumate tagajärgedeni kui ühisvararežiimiga abielu lahutuse puhul**. Lisaks tõi kolleegium välja, et abikaasade ühisvara hulka ei kuulu perekonnaseaduse (edaspidi PKS) § 27 lg 1 järgi kummagi abikaasa lahusvara.⁵⁷ Kolleegium oli seisukohal, et **vähemalt eelduslikult ei ole alust sellist vara arvata ka abieluvälise kooselu poolte ühisvarasse. Küll saab sarnaselt PKS § 27 lg-ga 3 arvata ühisvarasse nende kulutuste väärtuse, mille kumbki pool on kooselu kestel varalt kasu saamiseks varaliste soorituste näol teinud (vajalikud ja kasulikud kulutused)**.⁵⁸

Kolleegium märkis, et seltsingu likvideerimissätteid saab kohaldada ühise majapidamisega abieluvälise kooselu kestel omandatud konkreetsete suurema väärtusega esemete (nt kinnisasi) jaotamisele, kui: **mõlemad pooled on eseme omandamiseks või parendamiseks teinud olulised ja võrreldavad majanduslikud (rahaliselt hinnatavad) panused; pooltel oli eset soetades või parendades ühine tahe vähemasti majanduslikult ühise varalise väärtuse (ühisvara) kestvaks loomiseks. Seltsingu likvideerimise sätete kohaldamist ei välista see, et asjaõiguslikult on vara seltsingu kasuks soetatud poolte kaasomandisse või ühe poole ainuomandisse. Pooltevahelises suhtes (sisesuhtes) saab vara eelkirjeldatud tingimustel lugeda ühisvaraks, mille saab kooselu lõpetamisel ka jagada**.⁵⁹ Kolleegium tõi välja, et seltsingu likvideerimise sätetest saab kohaldada eelkõige VÕS § 600 lg 1 teist lauset, mille järgi kohaldatakse eelduslikult kaasomandi jaotamise sätteid (eelkõige asjaõigusseaduse § 77 asja jagamise viiside kohta). Samuti saab kohaldada VÕS § 602, mis näeb seltsingu likvideerimisel ette esmalt seltsingu kohustuste täitmise seltsingubarast (st nt ühiselt vara soetamiseks võetud laenu tagastamine). Pärast kohustuste täitmist ülejäänud seltsingubarast tuleb VÕS § 603 lg 1 järgi tagastada seltsinglaste panused.⁶⁰

Kolleegium leidis, et kuna hageja tasus üksinda kogu ostuhinna ja kandis tehingukulud ning kostja ei panustanud muul viisil rahaliselt hinnatavalt, ei kohaldata pooltevahelisele suhtele seltsingusätteid. Hageja hüvitisenõue tuli lahendada muude tsiviilõiguslike sätete alusel – põhimõtteliselt võis olla tegu kahe erineva olukorraga. Esiteks **võis hageja täita nii kostja kohustuse müüja ees VÕS § 78 lg 1 alusel**. Sel juhul võinuks hageja esitada kostja vastu VÕS § 78 lg 4 järgi tagasinõude või nõuda täitmiseks tehtud kulutuste hüvitamist üksnes juhul, kui see tuleneb seadusest või pooltevahelisest suhtest, mh tulenevalt alusetust rikastumisest või käsundita asjaajamisest. Teisalt aga **võisid pooled olla ostuhinna tasumise kohustuse osas müüja ees solidaarvõlgnikud ning kohustuse täitis hageja üksinda**. Sellisel juhul saaks hagejal olla kostja vastu tagasinõue VÕS § 69 lg 2 alusel või kulutuste

⁵⁵ RKTCo 3-2-1-109-14 p 17.

⁵⁶ RKTCo 3-2-1-109-14 p 18.

⁵⁷ RKTCo 3-2-1-109-14 p 21.

⁵⁸ RKTCo 3-2-1-109-14 p 21.

⁵⁹ RKTCo 3-2-1-109-14 p 19.

⁶⁰ RKTCo 3-2-1-109-14 p 20.

hüvitamise nõue VÕS § 69 lg 5 alusel.⁶¹ Kolleegium märkis seoses solidaarkohustusega, et pooltevahelisest kokkuleppest tulenevalt oli nii hageja tagasinõue kui ka kulutuste hüvitamise nõue kostja vastu välistatud. Kolleegium selgitas, et **vabaabielusuhtes ühist majapidamist omavate solidaarvõlgnike puhul, kellest üks töötab ja teenib raha ning teine peab majapidamist ja hoiab lapsi, võib lisaks ka eeldada ühist tahet, et kulutused kannab omavahelises suhtes just teeniv pool.**⁶²

Lisaks tõi kolleegium välja, et **kui pooled on esmalt elanud abieluvälises kooselus, abiellunud ning seejärel abielu lahutanud ja kooselu lõpetanud, tuleb abieluvara jagada perekonnaseaduse sätete alusel ning enne abielu kooselu ajal omandatud vara on võimalik jagada seltsingusätete alusel, kui on täidetud eelnevalt käsitletud kriteeriumid.**⁶³

2.1.5. Õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise nõude aegumise katkemine (3-2-1-135-14)

Seoses TsÜS § 150 lg-s 1 sätestatud õigusvastaselt tekitatud kahju aegumistähtaja peatumisega TsÜS § 160 lg 1 alusel tsiviilhagi esitamisega kriminaalmenetluses⁶⁴ märkis kolleegium, et TsÜS § 160 lg 1 kohaselt peatub aegumine, kui õigustatud isik esitab hagi. See tähendab mh, et **kannatanu on esitanud tsiviilhagi kriminaalmenetluses.** Asjaolude kohaselt esitas esialgse hagiavalduse kriminaalasjas osauhing. Tsiviilhagi täpsustuse esitamine ei tähenda, et kriminaalasjas menetleti hageja nimel esitatud tsiviilhagi. Samuti ei oma tähtsust, et tsiviilhagides paluti kahjuhüvitis kanda hageja pangakontole ning hagejat käsitati kriminaalmenetluses kannatanuna. Ainuüksi asjaolust, et hageja võis olla kriminaalmenetluses kannatanuks, ei saa järeldada, et ta esitas selles menetluses tsiviilhagi.

Kolleegium oli seisukohal, et TsÜS § 158 lg-test 1 ja 2 **ei tulene, et aegumise katkemine on seotud õigustatud isiku tahteavaldustega. Aegumise katkemise eelduseks on TsÜS § 158 lg 1 kohaselt asjaolu, et nõuet on tunnustanud kohustatud isik.** Kolleegium viitas varasemale sisukohale⁶⁵, mille kohaselt katkeda saab aegumistähtaeg, mis ei ole võla tunnustamise ajaks möödunud.⁶⁶

Kolleegium tõi välja, et tsiviilkohtumenetluse seadustiku (edaspidi TsMS) § 200 lg 1 kohustab menetlusosalist kasutama oma menetlusõigusi heauskselt. Kostjad esitasid aegumise vastuväite olukorras, kus nende vastu alustatud kriminaalmenetlus lõpetati menetluse mõistliku aja möödumise tõttu. **Juhul kui tsiviilkohtumenetluses esitatud hagi aluseks on samad asjaolud, millel põhines kriminaalmenetlus, võib aegumise vastuväite esitamine olla hea usu põhimõttest lähtuvalt lubamatu** (TsÜS § 138 lg 1 ja VÕS § 6 lg 2).⁶⁷

⁶¹ RKTko 3-2-1-109-14 p 26.

⁶² RKTko 3-2-1-109-14 p 29.

⁶³ RKTko 3-2-1-109-14 p 20.

⁶⁴ Vt ka RKRko 3-1-1-48-14 p-d 75-87.

⁶⁵ RKTko 3-2-1-122-02 p 11.

⁶⁶ RKTko 3-2-1-135-14 p 13.

⁶⁷ RKTko 3-2-1-135-14 p 14.

2.2. Menetlusõigus

2.2.1. Teistmine (3-2-2-2-14, 3-2-2-1-14)

Riigikohus on 2014. aasta viimasel kolmandikul teinud mitu teistmist puudutavat lahendit. Eelkõige käsitleti teistmisavalduse esitamise lubatavust ning tähtaega.

Asjas 3-2-2-2-14 märkis kolleegium teistmisavalduse esitamise tähtaja kohta, et TsMS § 702 lg 2 p-s 2 nimetatud teistmise aluse puhul hakkab teistmisavalduse esitamise tähtaeg kulgema TsMS § 704 lg 1 teise lause järgi päevast, millal menetlusosalisele lahend kätte toimetati. Kuigi TsMS § 704 lg 1 teine lause viitab sõnaselgelt vaid TsMS § 702 lg 2 p-s 3 nimetatud esindaja puudumise juhule, tuleb teistmisavalduse esitamise tähtaega sama sätte kohaselt lugeda ka sisuliselt sarnase TsMS § 702 lg 2 p-s 2 nimetatud teistmise aluse puhul. Olukorras, kus menetlusosaline ei olnud menetluses seaduse kohaselt osalenud (TsMS § 702 lg 2 p 2) või esindatud (TsMS § 702 lg 2 p 3), arvutatakse teistmisavalduse esitamise tähtaega lahendi kättetoimetamisest võlgnikule.⁶⁸

Lisaks märkis Riigikohus maksekäsu määruse peale esitatava teistmisavalduse kohta järgmist. TsMS § 703 lg 2 järgi ei ole teistmine lubatud, kui menetlusosalisel oli võimalik tugineda teistmist võimaldavatele asjaoludele varasemas menetluses, eelkõige vastuväite või kaebusega, samuti, kui vastuväide või kaebus jäi rahuldamata. Kolleegium märkis, et nimetatud säte ei ole kohaldatav, kui teistmise alus tuleneb TsMS § 702 lg 2 p-st 2. Kolleegium viitas oma varasematele lahenditele⁶⁹, märkides, et tegemist on olukorraga, kus menetlusosaline varasemas menetluses üldse ei osalenud ja on menetlusest kõrvale jätetud. Sellisel juhul ei olnud menetlusosalisel ka võimalik TsMS § 703 lg 2 mõttes varasemas menetluses teistmist võimaldavatele asjaoludele tugineda, mh määruskaebust esitada. Viidatud sätet tuleb lugeda teistmisavalduse esitaja kasuks kitsendavalt. Vastasel juhul võiks alati asuda seisukohale, et teistmisavalduse asemel võinuks esitada lahendi kättetoimetamisest ettenähtud aja jooksul määruskaebuse, mis muudaks aga TsMS § 704 lg 1 järgse teistmistähtaja illusoorseks. Eelnev ei välista iseenesest tähtaja järgimise või ennistamise korral ka määruskaebuse esitamist või teistmisavalduse lugemist määruskaebuseks, kuid see ei mõjuta teistmisavalduse esitamise tähtaega.⁷⁰

Asjas 3-2-2-1-14 käsitleti teistmisavalduse esitamise lubatavust. Nimelt maakohtu jõustunud määruse peale, millega tunnistati täidetavaks Eestis tehtud vahekohtu (vahekohtuniku) otsus (st TsMS § 753 lg 1 esimeses lauses nimetatud määrus) ei saa TsMS § 756 lg 4 teisest lausest tulenevalt määruskaebust esitada. TsMS § 756 lg 4 sätestab, et vahekohtu otsuse tühistamise määruse ja vahekohtu otsuse täidetavaks tunnistamisest keeldumise määruse peale võib esitada määruskaebuse. Muu käesolevas osas sätestatu kohaselt tehtud määruse, sealhulgas TsMS § 730 lg 6 alusel vahekohtu pädevuse kohta tehtud määruse peale ei saa edasi kaevata.

Kolleegium leidis aga, et eelnev ei välista teistmisavalduse menetlemist TsMS § 703 lg-st 1 tulenevalt. Nimetatud sätte järgi ei ole teistmine lubatud kohtumääruste suhtes, mille peale ei saa edasi kaevata. Kolleegium märkis, et **TsMS § 703 lg 1 mõte on välistada teistmise võimalus eelkõige selliste määruste puhul, millega korraldatakse ja juhitakse menetlust ning mille võimalikele õiguslikele puudustele saab tugineda asjas tehtud lõpplahendi peale kaevates.** Tuleb arvestada vahekohtu otsuse täidetavaks tunnistamise menetluse eripära

⁶⁸RKTKm 3-2-2-2-14 p 11.

⁶⁹vt nt RKTKm 3-2-2-6-10 p 5 ja RKTKo 3-2-2-2-08 p 9.

⁷⁰RKTKm 3-2-2-2-14 p 12.

ja tõlgendada viidatud sätet käesoleva asja kontekstis põhiseaduspäraselt kitsendavalt. Olukord, kus puudutatud isikult võetak igasugune võimalus kohtumenetluses taotleda vahekohtu lahendi seaduslikkuse kontrolli, ei ole põhiseaduspärane.⁷¹

2.2.2. Vahekohtumenetlus (3-2-2-1-14)

Lisaks käsitles kolleegium viimati nimetatud lahendis vahekohtu otsuse täidetavaks tunnistamise küsimusi. Kolleegium märkis, et vahekohtumenetlus riivab tõsiselt isiku põhiõigust kohtulikule kaitsele (Eesti Vabariigi põhiseaduse § 15 lg 1 esimene lause), mistõttu **tuleb kohtul olla vahekohtu otsuse täidetavaks tunnistamisel tähelepanelik ja kontrollida, ega isiku põhiõigusi vahekohtumenetluses ei rikutud. Minimaalselt tuleb selgitada, kas kostjat on vahekohtumenetlusest üldse teavitatud ja kas tal on olnud võimalik vahekohtumenetluses adekvaatselt oma õigusi kaitsta.** Selleks tuleb kitsendavalt tõlgendada TsMS § 756 lg 1 teist lauset, mille järgi tuleb vastaspool enne otsustamist ära kuulata, kui see on mõistlik. Olukorras, kus on esitatud avaldus just selle asja lahendamiseks loodud (nn *ad hoc*) vahekohtu otsuse täidetavaks tunnistamiseks, eriti kui tegu on ühe vahekohtuniku otsusega ning iseäranis kui vahekohtunik on või on olnud ühtlasi ühe poole esindajaks, tuleb vastaspool alati ära kuulata. Isikut ära kuulamata saab rakendada TsMS § 756 lg-s 3 nimetatud meetmeid.⁷²

Kolleegium märkis ka, et sellise menetluse jaoks tuleb kitsendavalt kohaldada TsMS § 477 lg 9 esimest lauset, mis lubab avaldusi edastada hagita menetluses kohtu valitud viisil. Kostja jaoks vahekohtu otsuse täidetavaks tunnistamisega kaasnev õiguste riive eeldab, et tehtud oleks kõik võimalik tema menetlusest teavitamiseks. Seega peaks olema kõrvaldatud mõistlik kahtlus, et kostja ei ole avaldust kätte saanud.⁷³

2.2.3. Maksekäsu kiirmenetlus (3-2-2-2-14)

Kolleegium andis juhiseid ka kohtupraktika ühtlustamiseks maksekäsu kiirmenetlust puudutavates küsimustes.⁷⁴ Kolleegium märkis, et **maakohtul on ka maksekäsu kiirmenetluse avalduse saamisel TsMS § 75 järgi kohustus määrata, kas asja lahendamine allub rahvusvahelise kohtualluvuse reeglite kohaselt Eesti kohtule.** Kui asja arutamine ei allu Eesti kohtule, tuleb maksekäsu kiirmenetluse avaldus jätta rahuldamata.⁷⁵

2.2.4. Lepingulise esindaja kulude hüvitamine (3-2-1-77-14)

Nimetatud asjas oli põhiliseks küsimuseks see, kas menetluskulude rahalise kindlaksmääramise avalduse koostamise ja esitamise ajakulu saab arvestada lepingulise esindaja kulude hüvitamisel. Asjaolude kohaselt jättis kohus hageja hagi kostjate vastu rahuldamata ning hageja ja kostjate menetluskulud hageja kanda. Maakohus ja ringkonnakohus pidasid menetluskulude rahalise kindlaksmääramise avalduse koostamise ja esitamise põhjendatud ajakuludeks 1 tund 30 minutit. Hageja sellega ei nõustunud.

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kolmeliikmeline kohtukoosseis andis asja arutamise üle tsiviilkolleegiumi kogu koosseisule kohtupraktika ühtlustamiseks ja edasiarendamiseks.

⁷¹ RKTkm 3-2-2-1-14 p 9.

⁷² RKTkm 3-2-2-1-14 p 13.

⁷³ RKTkm 3-2-2-1-14 p 13.

⁷⁴ vt ka käesoleva ülevaate ptk 2.2.1.

⁷⁵ RKTkm 3-2-2-2-14 p 15.

Riigikohus leidis, et **menetluskulude kindlaksmääramise avalduse koostamine ja selle kohtule esitamine on menetlusosalise kohustus selleks, et menetlusosaline saaks oma menetluskulud hüvitatud. Kuna selle avalduse ja menetluskulude nimekirja koostamine ei nõua õiguslaseid eriteadmisi ja need saab kohtule esitada ka menetlusosaline ise ilma lepingulise esindajata, ei ole tegemist põhjendatud ja vajalike kuludega TsMS § 175 lg 1 mõttes.**⁷⁶

2.2.5. Puudutatud isiku ärakuulamine eestkoste seadmisel (3-2-1-127-14)

Asjas käsitles Riigikohus eestkoste seadmisel puudutatud isiku ärakuulamist. Avaldaja I esitas palus seada täisealisele isikule eestkoste ja määrata tema eestkostjaks avaldaja I. Kohus rahuldab avalduse osaliselt, kuid jättis ära kuulamata isiku, kelle üle eestkoste seati.

TsMS § 524 lg 1 esimene lause sätestab kohtule kohustuse kuulata piiratud teovõimega täisealisele isikule eestkoste seadmise menetluses ära isik, kellele eestkoste seadmist menetletakse. Üldreeglist teeb erandi TsMS § 524 lg 5, mille p 2 kohaselt ei pea eestkostet vajavat isikut isiklikult ära kuulama, kui kohus on vahetu mulje põhjal veendunud, et isik ei ole ilmselt võimeline oma taht avaldama.

Kolleegium asus seisukohale, et **vahetu mulje loomine ja isikul tahte avaldamise võime olemasolu korral sellele järgnev ärakuulamine toimub TsMS § 477 lg 4 teise lause ja TsMS § 524 lg 1 teise lause järgi isikuga suuliselt ja isiklikult kohtudes, üldjuhul isiku tavalises keskkonnas.** Eestkoste seadmise asjas ei ole vähemalt üldjuhul võimalik kohaldada TsMS § 477 lg 4 neljandat lauset ärakuulamise kohta telefonitsi või kirja või elektrooniliselt esitatud seisukoha abil.⁷⁷ Kolleegium märkis lisaks, et vahetu mulje kujundamata jätmine võib olla õigustatud vaid erandjuhtumitel, nt kui isik on koomaseisundis. Sel juhul on ka täiesti ilmne, et isikut ei ole võimalik ära kuulata.⁷⁸

Lisaks leidis kolleegium, et kui kohus peaks vahetu mulje põhjal saavutama veendumuse, et isik on võimeline taht avaldama, tuleb isik TsMS § 524 lg 1 kohaselt ära kuulata ja järgida selleks mh kas sama menetlustoimingu (ärakuulamise) raames või vajadusel ka hiljem uue ärakuulamise käigus TsMS § 525 lg 1 nõudeid. TsMS § 525 lg 1 kohaselt tuleb isikuga arutada tema ärakuulamise tulemusi, eksperdiarvamuses või tema tervislikku seisundit kajastavates dokumentides esitatut, võimaliku eestkostja valikut ja eestkostja ülesannete ringi ulatuses, milles see on vajalik isiku õigusliku ärakuulamise tagamiseks või asjaolude selgitamiseks. TsMS § 525 lg 2 järgi tuleb arvamust küsida ka teistelt isikutelt, eelkõige lähedastelt (eestkostetava enda küsitlemise kohustus on TsMS § 525 lg-s 2 märgitud ekslikult, korrates selles osas mittevajalikult lg 1 regulatsiooni).⁷⁹

Kolleegium märkis täiendavalt, et TsMS § 524 lg 5 p 2 rakendamise tagajärg, st **kohtu järeldus vahetu mulje teel saadud veendumuse sisu kohta peab olema nähtav hiljemalt kohtulahendist.** Sama kehtib ka isiku ärakuulamise tulemuste kohta.⁸⁰

Lahendis juhiti tähelepanu ka sellele, et **ka isiku kinnisesse asutusse paigutamise asjades on kolleegium korduvalt väljendanud seisukohta⁸¹, et eksperdiarvamus ei ole kohtule siduv, vaid on üks tõend teiste hulgas, mida kohus peab hindama.**⁸²

⁷⁶ RKTkm 3-2-1-7-14 p 12.

⁷⁷ RKTkm 3-2-1-127-14 p 15.

⁷⁸ RKTkm 3-2-1-127-14 p 17.

⁷⁹ RKTkm 3-2-1-127-14 p 18.

⁸⁰ RKTkm 3-2-1-127-14 p 18.

Kolleegium viitas TsMS § 525 lg-le 3, mille kohaselt kuulab kohus enne eestkostja määramist ära ka isiku, kelle eestkostjaks määramist taotletakse või keda kohus kavatseb eestkostjaks nimetada, ja võimaliku avaldaja.⁸³ Kolleegium märkis ka seda, et kuigi eestkostemenetluse saab kohus PKS § 203 lg 1 alusel algatada ka omal algatusel, ei saa PKS § 204 lg-st 4 tulenevalt eestkostjaks määrata isikut, kes pole sellekohast taht (nõusolekut) kohtule avaldanud.⁸⁴

⁸¹ RKTkm 3-2-1-155-13 p 39.2.

⁸² RKTkm 3-2-1-127-14 p 16.

⁸³ RKTkm 3-2-1-127-14 p 19.

⁸⁴ RKTkm 3-2-1-127-14 p 19.